

а) лімітроф однієї з цивілізацій, що передбачає роль контактера з іншою, а також роль потенційної жертви в разі конфлікту між ними;

б) роль посередника, що передбачає високий рівень суб'єктності та мобільності, а також специфічне самоусвідомлення;

в) ізоляціонізм, що передбачає високу міру культурної самобутності, економічну та інформаційну самодостатність.

Європейськість у нас часто розуміють як необхідність бути транслятором європейського політичного дискурсу і виконавцем замовлення Європи та інструментом реалізації європейських інтересів на пострадянському просторі. Насправді європейськість («психологічна Європа» Хвильового) – це здатність не бути об'єктом маніпуляцій, а натомість усвідомити свою природу, свої інтереси і домагатися їх реалізації в межах певних норм і процедур, що відповідають моделі «відкритої» конкуренції думок, інтересів, ресурсів і здібностей.

Такий підхід дозволяє гнучко реагувати на виклики і обмеження світ-системної політики. Приміром, закритість Європи щодо України може бути використана для переосмислення цілей і характеру власного проекту європейської інтеграції, а той період геополітичної невизначеності, який утворюється внаслідок інтеграційної «паузи», слід використати для внутрішнього становлення.

Українським елітам сьогодні не лишається нічого іншого, як будувати амбіційну й консолідовану націю. Основні тренди світової політики стоять цьому на перешкоді: усі вони покликані уберегти клуб сильних від входження до нього нових претендентів. Тому головні «ворони демократії» – прогресуючі, консолідовані режими. Ми можемо розраховувати у цьому сенсі на певні поблажки, оскільки нам фактично було відмовлено в європейській інтеграції. При цьому слід

чітко зафіксувати цей момент відмови і менше говорити про сильну Україну, а почати її реально будувати, поки для цього є сприятливі зовнішні умови.

Першим кроком до такої визначеності, яка дозволить інтеграційний і модернізаційний проекти між собою, має бути узгодження позицій основних «акторів» політики і соціальних груп стосовно критеріїв оцінювання тих чи інших факторів національного розвитку.

Адже реальне розмежування сьогодні в Україні проходить не між тими, хто орієнтується на Захід (ліберали, європейці, євроатлантисти) і на Схід (євразійці, слов'янофіли, русофони), а між тими, хто виходить з української об'єктності та тими, хто виходить з української суб'єктності.

Ті, для кого Україна – об'єкт, є набагато успішнішими, оскільки вони мають комунікативні мережі й зв'язки поза межами свого культурного і політичного простору. Ті, для кого Україна – суб'єкт, часто сприймаються як містики, фанатики, сектанти, оскільки вони апелюють до цінностей і символів, що не мають зовнішньої легітимізації. Тому їх і їхні ідеї легко дискредитувати і маргіналізувати. Але це лише висуває додаткові вимоги до якості тих змістів і комунікативних засобів, якими вони мають забезпечувати внутрішню комунікацію.

1. *Вовк В.* Перспектива для України. Тези до доктрини модернізації суспільства / В. Вовк. – К.: Інститут громадянського суспільства, 1997. – 20 с. 2. *Горбатенко В. П.* Стратегія модернізації суспільства: Україна і світ на зламі тисячоліть / В. П. Горбатенко. – К.: Академія, 1999. – 239 с. 3. *Зеленько Г.* «Навздогінна модернізація»: досвід Польщі та України / Г. Зеленько. – К.: Критика, 2003. – 216 с. 4. *Милецкий В. П.* Российская модернизация: Предпосылки и перспективы эволюции социального государства / В. П. Милецкий. – СПб.; Издательство Санкт-Петербургского университета, 1997. – 125 с. 5. *Модернизация России как построение нового государства. Независимый экспертный доклад.* – Москва, 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apn.ru/publications/article22100.htm>. 6. *Модернізація України – наш стратегічний вибір: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України.* – К.: НІСД, 2011. – 432 с.

Оксана Стемковська

Євроінтеграція української спільноти в контексті реформування місцевого самоврядування

Важливим питанням у нинішній системі місцевого самоврядування є вдосконалення механізмів і практики безпосередньої демократії, а саме участі громадян в процесах місцевого самоврядування. Досліджуючи стан та перспективи розвитку правових та інституційних засад самоврядування територіальних громад в контексті євроінтеграції, доречно проаналізувати форми об'єднання членів громад та механізми, які дозволяють громадам використовувати увесь правовий потенціал для вирішення питань місцевого значення.

An important issue of the current system of local self-government is improving the mechanisms and practices of direct democracy, such as citizens' participation on the processes of local government. Exploring the state and prospects of development of the legal and institutional framework of self-governments of local communities in the context of European integration, it is necessary to analyze the forms of consolidation of community members as well as mechanisms allowing communities to use all the legal capacity for solution of local problems.

Україна, як зазначається у Конституції, є демократичною і правовою державою. На сьогодні впровадження демократичних принципів розвитку стало важливим інструментом удосконалення суспільного прогресу, невід'ємним атрибутом соціального буття, який забезпечує і реалізує права людини. Як показує досвід розвинених країн, дієвим засобом здійснення демократії на місцевому рівні та формою залучення громадян до участі в управлінні своїми справами є система місцевого самоврядування.

Для аналізу процесу євроінтеграції української спільноти необхідно детально вивчити правове походження понять «місцеве самоврядування» та «громада», а також встановлені законодавцем форми взаємозв'язку та взаємодії. Первинним джерелом системи місцевого самоврядування

визнається територіальна громада, яка здійснює самоврядування в порядку, встановленому законом як безпосередньо, так і через представників та виконавчі органи місцевого самоврядування. Гарантоване статтею 143 Конституції України право територіальної громади на самоврядування забезпечується правом кожного громадянина України брати участь у місцевому самоврядуванні [2, с. 16]. Стаття 3 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» встановлює, що громадяни України реалізують своє право на участь у місцевому самоврядуванні незалежно від їх раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, терміну проживання на відповідній території, за мовними чи іншими ознаками [1, с. 2].

Одним із пріоритетних завдань для місцевого самоврядування є залучення якомога більшої кількості громадян до вирішення актуальних проблем громади. Якість повинна зростати в кількості. Навпаки, незалучення людей до вирішення питань місцевого значення породжує відчуження населення від влади та створює додаткову загрозу стабільності. Сама сутність територіальної громади виходить з принципів та розуміння громадянського суспільства. В той же час неможливо створити громадянське суспільство за відсутності сталої системи місцевого самоврядування, яка б була дійсно універсальним механізмом вирішення проблемних питань на місцевому рівні.

Досліджуючи проблематику сучасного стану розвитку самоврядування громад у напрямку євроінтеграції, слід звернути увагу на наступні моменти:

1) Характеристика громадянина як учасника процесу взаємодії з органами місцевого самоврядування. Мова йде про розуміння кожним членом громади поняття «місцеве самоврядування», його обізнаність щодо елементарних прав та можливостей громад, ступінь його активності у процесах вирішення питань місцевого значення, а головне під свою відповідальність, як проголошує Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». Адже права у кожній сфері передбачають і обов'язки, тому надіючись лише на самосвідомість та відповідальність громад, можна надто довго очікувати прогресивних перетворень, а особливо ментальних. Держава повинна підтримувати розвиток повноцінного інституту місцевого самоврядування.

2) Аналіз нормативно-правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування. Йдеться, насамперед, про ґрунтовний аналіз існуючої законодавчо-нормативної бази, що регламентує діяльність місцевого самоврядування на предмет правових суперечностей, застарілих норм, дублювання повноважень різними структурами та особливо фінансово-матеріальної бази, яка є основним джерелом якісного розвитку громад.

3) Визначення ступеня участі громадян у процесі формування органів місцевого самоврядування на сучасному етапі розвитку країни. Даний аналіз дозволить визначити як ступінь активності так і причини недостатньої участі громадян в прийнятті рішень місцевого значення.

4) Аналіз форм участі громадян у процесі управління територіальним розвитком. Законодавство України передбачає велику кількість форм об'єднань громадян. Проте, не для всіх передбачено реальний механізм діяльності, або ж в силу відсутності інформації та пропаганди об'єднань, самоврядність громад не достатньо активна.

5) Визначення ефективності форм участі громадян в місцевому самоврядуванні. Сфера місцевого самоврядування потребує глибокого фахового аудиту на предмет ефективності самоврядування громад. На сьогодні українське суспільство досить успішно освоює поняття «ОСББ, або об'єднання співвласників багатоквартирних будинків», що є свідченням поступової зміни ментального сприйняття питань житлово-комунальної сфери. Проте, законодавством передбачено ряд інших можливих об'єднань, наприклад, будинкові та дворові комітети, інформування щодо діяльності яких недостатнє.

6) Вивчення практик країн з розвинутою демократією в частині взаємодії органів місцевого самоврядування з територіальною громадою. Таке вивчення сприятиме швидшому адаптуванню законодавства до сучасних умов

та виробленню практичних рекомендацій для самоврядних територіальних одиниць.

Щодо політико-правових передумов перетворень, то більшість науковців та експертів у сфері місцевого самоврядування сходяться на думці, що законодавча база, яка регулює сферу місцевого самоврядування достатня для того, щоб самоврядність громад була активнішою уже сьогодні. Проте питання теоретичних засад розвитку і реальних практичних можливостей вимагає глибокого аналізу.

Конституція України забезпечує необхідну правову базу для розбудови на регіональному і місцевому рівнях демократичної, гнучкої та ефективної організації управління. На шляху до євроінтеграції українська спільнота має врахувати ряд аспектів, які б втілювалися не лише теоретично, а й практично. А саме, поєднання прямого державного управління на регіональному рівні з місцевим самоврядуванням та дотримання встановлених Конституцією України норм. Вирішення питань адміністративної реформи щодо організації управління на регіональному і місцевому рівнях у поєднанні із формуванням ефективного механізму надання населенню повноцінних державних та громадських послуг. Важливим моментом є утвердження територіальних громад як первинних суб'єктів місцевого самоврядування та належне політико-правове, фінансово-економічне та організаційне забезпечення здійснення функцій та повноважень – делегованих і самоврядних, в межах, визначених Конституцією та законами України. Задля цього вкрай важливо законодавчо розмежувати сфери компетенції органів виконавчої влади та місцевого самоврядування і основних самоврядних повноважень між органами місцевого самоврядування різного територіального рівня, закріпити та розвинути інститут служби в органах місцевого самоврядування, визначити механізм судового захисту прав територіальних громад.

Місцеве самоврядування – це право територіальних громад самостійно вирішувати питання місцевого значення. Проте, щодо можливостей територіальних громад, питання досить дискусійне. Йдеться не лише про можливості фінансові – ця проблема вимагає окремого дослідження. Мова йде про інституційні правові механізми реалізації найменшої громади своїх прав, регламентованих низкою законів. Перш ніж аналізувати самоврядність громад України в контексті Європейської Хартії місцевого самоврядування та євроінтеграції, зазначимо, що правова база, яка регламентує сферу місцевого самоврядування, досить багата, проте не повністю адаптована до сучасних реалій та досить часто суперечить з іншими сферами права.

Важливість розвитку місцевого самоврядування в Україні переоцінити складно, оскільки нині, за умови демократичного курсу – це єдиний шлях до якісно нової, логічної та ефективної організації суспільства. Добре знайомі зі станом справ у відповідних територіальних одиницях органи місцевого самоврядування здатні ефективніше, ніж центральні владні структури, вирішувати ті або інші локальні проблеми, оперативно реагувати на непередбачувані ситуації. Маючи самостійність, органи місцевого самоврядування отримують більше можливостей для експериментів і нововведень, а значить для поступу та прогресу.

Чи засвоїлося в Україні поняття «місцеве самоврядування»? Чи вірно протрактоване усіма значення цього поняття? Чи ефективно діє законодавча база місцевого самоврядування? Напевно можна було б відповісти «так», якби все не пізнавалося в порівнянні. Побувавши хоча б один раз, до прикладу, у Німеччині чи сусідній Польщі, стає

очевидним, що місцеве самоврядування – це не просто поняття чи термін, а реальний механізм ефективної організації життя громади та практична можливість впливати на вирішення проблем місцевого значення.

Вибудовуючи взаємини між центральним урядом та органами місцевого самоврядування, усі демократичні країни намагаються досягти двох основних цілей, які часом суперечать одна одній. Першою з них є забезпечення права на місцеве самоврядування, що є основоположним принципом демократичного урядування, а також здатності субнаціональних органів влади коригувати програми задоволення конкретних потреб своїх виборців та пристосовуватися до місцевих умов. Друга мета пов'язана з потребою центрального уряду брати на себе обов'язки загальнодержавного характеру і захищати права всіх громадян. Тому одним із найголовніших завдань, що постають перед посадовими особами центральних органів влади всього світу є визначення функцій і обов'язків місцевої автономії щодо загальнодержавних цілей [3, с. 8].

Важливою нормативною умовою функціонування територіальних громад та органів місцевого самоврядування в країнах розвиненої демократії є правові акти, прийняті в системі місцевого самоврядування. Наприклад, статuti територіальних громад, договори про розмежування предметів відання місцевих рад та органів місцевої державної виконавчої влади, рішення, прийняті на місцевих референдумах, регламенти місцевих рад, комун, земель, кантонів, провінцій, тощо. Реалізація права видавати такі муніципальні акти є своєрідним засобом саморегуляції територіальної громади. Система місцевого самоврядування та прямо передбачена Конституцією України, стаття 140 якої встановлює, що місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою в порядку, встановленому законом, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування – сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а стаття 144 визначає, що органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених законом, приймають рішення, які є обов'язковими для виконання на відповідній території [2, с. 16].

Особливе місце у системі актів місцевого самоврядування посідає статут територіальної громади. Адже, саме він є важливою нормативною умовою функціонування територіальної громади та її органів, виступаючи необхідним елементом правової основи муніципальної демократії.

Розвиток локальної нормотворчості в Україні поставив перед громадами чимало питань, пов'язаних з розробкою комплексних рекомендацій та подальшою законодавчою визначеністю щодо предмета та правової природи статуту територіальної громади. Фактична відсутність такого роду рекомендацій породжує низку питань, на які немає однозначної відповіді у законодавстві що, безумовно, знижує статутну нормотворчу активність більшості територіальних громад в Україні.

Статут потрібний, насамперед, із огляду на те, що його прийняття дасть можливість ліквідувати існуючі прогалини у правовій регламентації питань організації місцевого самоврядування в Україні. Зокрема, статут певною мірою сприятиме процесу формування територіальної громади, тобто спільноти людей- мешканців населеного пункту, об'єднаних необхідністю вирішення спільних питань.

Стаття 143 Конституції зазначає: територіальні громади безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування управляють майном, що є в комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку, контролюють виконання їх, затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролюють виконання їх; встановлюють місцеві податки і збори згідно із законом; забезпечують проведення місцевих референдумів та реалізацію їх результатів; утворюють, реорганізують та ліквідують комунальні підприємства, організації й установи, а також здійснюють контроль за їхньою діяльністю; вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції [2, с. 16].

Отож, більш ніж двадцятирічний період становлення і розвитку в незалежній Україні системи місцевої публічної влади, на жаль, дозволяє констатувати сьогодні її недосконалість. Попри значні зрушення у напрямі конституювання місцевого самоврядування, воно все ще не здатне в силу різних причин виконувати покладені на нього завдання. За період існування незалежної України місцеве самоврядування так і не досягло рівня, притаманного демократичним країнам з дієвою місцевою публічною владою. Постійна боротьба за перерозподіл владних повноважень між гілками влади в Україні перманентно віддзеркалювалась на регіональному рівні та відсувала на другий план основне питання державотворення – забезпечення самоврядності територіальних громад, формування дієвих механізмів місцевого самоврядування з метою забезпечення комфортних умов проживання людини. У цій сфері існує низка проблем економічного, політичного та юридичного характеру, які можна розв'язати лише у комплексі. Вирішивши ряд основних проблем, які стоять на шляху якісного прогресу та євроінтеграції, українське суспільство загалом, та кожна громада зокрема може вирішити безліч щоденних побутових проблем, пов'язаних з комфортом проживання людини у конкретній громаді та в суспільстві загалом.

1. Закон України № 280/97–ВР від 21 травня 1997 р. «Про місцеве самоврядування в Україні» // ВВР України. – 2007. – № 24. – 68 с. 2. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Преса України, 2007. – 80 с. 3. Ткачук А., Агранофф Р., Браун Т. Місцеве самоврядування: світовий та український досвід / А. Ткачук, Р. Агранофф, Т. Браун. – К: Заповіт, 1998. – 186 с.

Інша використана література:

Андресюк Б. П. Місцеве самоврядування в сучасній Україні: проблеми і перспективи / Б. П. Андресюк. – К: Інформ.-видав. центр «Стилос», 1997. – 222 с.; Боднар А. Д. Основи політології (Наука о політике) / А. Д. Боднар. – К.: УкрНИИТИ, 1991. – 144 с.; Іщенко О. Місцеве самоврядування: світовий досвід та особливості української моделі / О. Іщенко. – К.: Інститут законодавчих передбачень і правової експертизи, 2003. – 603 с.; Політична система сучасної країни: особливості становлення, тенденції розвитку / Редкол. Ф. М. Рудич (голова) та ін. – К.: Парламентське видавництво, 1998. – 327 с.; Політичні структури та процеси в сучасній Україні: політологічний аналіз. – К: Наукова думка, 1995; Порівняльний аналіз політичних структур Австрії та України. Доповіді і реферати – Львів: б/в, 1996; Політологічний енциклопедичний словник / Упоряд. В. П. Горбатенко; За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка: 2-ге вид., доп. і перероб. – К: Генеза, 2004. – 736 с.; Рудич Ф. М. Чи багато влади потрібно владі? (Україна в контексті трансформації політичних структур у країнах СНД і Балтії, Центральної і Східної Європи): Навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів / Ф. М. Рудич. – К.: Довіра, 1998. – 142 с.; Наконечний В. В. Місцеве самоврядування: світові стандарти та українські реалії / В. В. Наконечний // Вісник Харківського національного університету В. Н. Каразіна – 2003. – № 592, вип. 5 – С. 292–299.